

Recenzja

rozprawy doktorskiej mgr Karoliny Skop pt. *Zaangażowanie we współpracy – uczeń edukacji początkowej w zespołowych formach działania* napisanej pod kierunkiem prof. dr hab. Stanisława Juszczyka oraz promotora pomocniczego dr Anny Brosch.

Uwagi wstępne

Przedmiotem rozważań jest zaangażowanie uczniów edukacji wczesnoszkolnej w zespołowych formach działania opisanych w wymiarze zewnętrznym jako realna aktywność występująca w interakcji z innymi członkami grupy oraz wewnętrznym, będącym postrzeganiem na drodze autopercepcji. Pani mgr Karolina Skop postawiła sobie za cel odkrycie czynników warunkujących zaangażowanie ucznia edukacji wczesnoszkolnej w czasie pracy grupowej. Podjęty problem ma charakter interdyscyplinarny, co czyni rozprawę interesującą poznawczo. Część teoretyczna opiera się na trzech filarach mających swoje korzenie w naukach pedagogicznych i psychologicznych. Przyjęcie w rozważaniach teoretycznych tak wielostronnego podejścia do problemów badawczych jest rzadkością. Sprawia, że uzyskujemy bardzo precyzyjny obraz zjawisk i procesów pedagogicznych, pozwala też osiągnąć istotny poziom rzetelności uzyskanych wyników. Przyjęcie tej trudnej drogi badawczej wymagało od Doktorantki solidnego przestudiowania literatury naukowej w wielu obszarach wiedzy i trafnego jej doboru w celu zbudowania spójnej podstawy teoretycznej. Przedstawiona do recenzji praca świadczy o dobrej orientacji Doktorantki w całym spektrum poruszanych problemów biorąc pod uwagę fakt istnienia na rynku wydawniczym znaczącej ilości literatury o różnicowanej ważności dla prowadzonych badań. Z tego względu dokonanie trafnego wyboru publikacji spośród tych bardziej i mniej istotnych lub mających tylko charakter publicystyczny jest istotną umiejętnością, świadczącą o wysokim stopniu dojrzałości badawczej Pani mgr Karoliny Skop.

Ocena merytoryczna

Dwa pierwsze rozdziały pracy stanowią część teoretyczną dysertacji. Doktorantka wykorzystała starannie wyselekcjonowaną literaturę, co pozwoliło jej stworzyć solidną podstawę teoretyczną do przeprowadzonych badań. W rozdziale pierwszym syntetycznie ujęte zostały podstawowe zagadnienia związane z edukacją wczesnoszkolną. Wybór treści został tak pomyślany, aby stanowił bazę dla zgłębienia zagadnień dotyczących działań grupowych uczniów. W przeprowadzonym dyskursie pedagogicznym akcent został położony na podstawowe kwestie z obszaru metodyki edukacji wczesnoszkolnej oraz dydaktyki ogólnej związane z projektowaniem działań zespołowych uczniów oraz społecznym aspektem funkcjonowania dzieci w młodszym wieku szkolnym. W omawianym rozdziale znalazł się również wątek podejmujący problemy pedagogiczne wyływające z przynależności do klasy szkolnej oraz obecne w procesie interakcji pomiędzy uczniami. Przedłużeniem tych rozważań jest opis pracy grupowej i stosowanie metody projektu w edukacji oraz występująca w trakcie działań zespołowych ocena dokonań. Rozdział stanowi klasyczny układ opisu zjawisk i procesów służących naświetleniu zagadnień stanowiących podstawę dla stawianych problemów badawczych.

Rozdział drugi poświęcony został problemom funkcjonowania psychospołecznego dziecka w wieku wczesnoszkolnym, a szczególnie zaangażowaniu ucznia w trakcie działań zespołowych. Rozważania koncentrują się wokół różnic indywidualnych, które warunkują zaangażowanie we współpracę z innymi. Zaprezentowana tu została sylwetka rozwojowa ucznia nauczania początkowego, ze szczególnym uwzględnieniem poznawczych i społecznych aspektów rozwoju. Pani mgr Karolina Skop położyła nacisk na kompetencje szkolne wybrane pod kątem celów pracy oraz zagadnienia związane z motywacją do działania z uwzględnieniem stresu i lęku towarzyszącego różnym sytuacjom szkolnym. Poruszone także zostały zagadnienia związane z wpływem grupy na zachowania dziecka, a szczególnie procesy towarzyszące relacjom występującym w grupie. Na zakończenie rozdziału Doktorantka omówiła problemy związane z badaniami socjometrycznymi, pozwalającymi określić nieformalną strukturę grupy oraz zobrazować zjawiska występujące w zespole wychowawczym.

W drugiej części pracy zaprezentowane zostały metodologiczne podstawy badań, których opis zajmuje dwa rozdziały. W pierwszym zaprezentowane zostały wstępne badania diagnostyczne oraz omówiono przedmiot, cel i problemy badawcze, dokonano także charakterystyki metod, technik i narzędzi badawczych. Doktorantka postawiła dwa problemy główne:

1. W jaki sposób, w opinii badanych nauczycieli, w edukacji wczesnoszkolnej realizowane są zespołowe formy pracy?
2. Od czego, w opinii nauczycieli, zależy poziom zaangażowania poszczególnych uczniów w czasie pracy grupowej w klasach I-III?

Postawione problemy umożliwiły włączenie do modelu badawczego (wstępnie określonego w oparciu o literaturę) wskazanych przez nauczycieli czynników związanych z zaangażowaniem dzieci w wieku wczesnoszkolnym do współpracy. Odpowiedzi nauczycieli posłużyły do zaplanowania przebiegu dalszych badań.

Przyjęcie koncepcji, w której najpierw opisane zostały badania diagnostyczne należy uznać za zabieg przemyślany i trafny, ponieważ uzyskane wyniki miały znaczenie dla dalszego etapu badań. Posłużyły bowiem do zaprojektowania właściwej procedury badawczej. Doktorantka stosuje w tekście niewłaściwą błędną formułę czasu przyszłego - badania zostaną przeprowadzone, tymczasem one już się odbyły np. s. 91.

W projektowaniu badań diagnostycznych pewną trudność sprawia dobór próby. Pani mgr Karolina Skop oparła się na doborze celowym, którego kryterium stanowi nauczanie w klasach I-III. Do badań zaproszeni zostali wszyscy aktywni zawodowo nauczyciele klas początkowych. Oznacza to, że dobór oparto na zgłoszeniach ochotników (1012 nauczycieli edukacji wczesnoszkolnej). Takie rozwiązanie nie jest zbyt precyzyjne, ale jak uczą doświadczenia amerykańskie jest skuteczne. Z tego względu pomysł wykorzystania Internetu do pozyskania informacji należy uznać za bardzo korzystny dla prowadzonych badań właściwych.

Kolejny rozdział metodologiczny skoncentrowany jest na opisie badań nad zaangażowaniem uczniów w trakcie pracy w zespole. Zawarto tu cele, problemy i hipotezy badawcze, a także użyte metody, techniki i narzędzia. Umieszczono tu także operacjonalizację zmiennych oraz model badawczy obrazujący ich hipotetyczne relacje weryfikowane na drodze postępowania badawczego. Rozdział kończy charakterystyka próby badawczej oraz dokładny opis procedury badawczej w tym plan eksperymentu. Na uwagę zasługuje dobór do badań wielu narzędzi psychologicznych i pedagogicznych. Sformułowany został problem główny:

Jakie czynniki warunkują zaangażowanie ucznia edukacji wczesnoszkolnej w czasie pracy grupowej? Wyszczególniono też osiem problemów szczegółowych.

Część metodologiczna jest opracowana solidnie i przejrzysto. Czasami tylko obraz ten zaburza nadmierna chęć cytowania autorów, którzy niewiele wnoszą do strony badawczej (np. publikacja Krzysztofa Konarzewskiego). Innym przykładem jest dyskurs poświęcony kontroli wyników nauczania z odniesieniem do tekstu zaczerpniętego z Encyklopedii Pedagogicznej autorstwa Józefa Pólturzyckiego.

W części trzeciej Pani mgr Karolina Skop przedstawiła efekty badań, przeprowadziła ich analizę oraz rozważania nad uzyskanymi wynikami. Prezentację wyników Doktorantka rozpoczęła od charakterystyki grupy badawczej pod kątem diagnozowanych cech indywidualnych badanych uczniów. Następnie poddała analizie poziom zaangażowania uczniów będący przedmiotem obserwacji oraz zaangażowanie jako przedmiot autopercepcji. Zaprezentowała także dokonaną przez nauczycieli ocenę zaangażowania uczniów.

Po tej wprowadzającej części prezentacji wyników Pani mgr Karolina Skop określiła związki cech indywidualnych uczniów (temperamentu, inteligencji, kompetencji szkolnych) z poziomem zaangażowania we współpracę. Umożliwiło to Jej zbudowanie opisowej sylwetki ucznia zaangażowanego.

Ostatnim obszarem poddanym analizie była zależność między czynnikami środowiskowymi a poziomem zaangażowania dziecka w pracę grupową, z uwzględnieniem składu grupy oraz rodzaju zadania. Właściwym posunięciem było przedstawienie analizy zbiorczej w połączeniu z weryfikacją hipotez, co skutkuje jasnością całości przekazu. Dobrym pomysłem jest także włączenie do rozważań nad uzyskanymi wynikami efektów badań innych badaczy. Pozwala to lepiej ocenić znaczenie uzyskanych wyników dla teorii i praktyki pedagogicznej.

Prezentowane w tabelach wyniki cechuje przejrzystość i przemyślany sposób prezentacji. Pewną niezręcznością językową jest używanie w stosunku do badanych dzieci określenia kobieta – mężczyzna zamiast dziewczynka – chłopiec.

Na zakończenie dysertacji Pani mgr Karolina Skop zaprezentowała wnioski i implikacje dla praktyki pedagogicznej. Są one bardzo ważne na konstruowanie procesu dydaktycznego. Nowatorskie podejście do badań wytycza nowe perspektywy w nauczaniu początkowym.

Przeprowadzone badania mają także pewne ograniczenia ze względu na dokonane przez doktorantkę niezbędne uproszczenia teoretyczne i ograniczenia związane z samą procedurą badawczą (problem dzieci nieśmiałych) oraz brak standaryzacji części narzędzi. Dostrzega je

również sama Doktorantka pisząc o trudnościach i ograniczeniach. Jednak pomimo istnienia pewnych słabszych aspektów całość pracy należy ocenić bardzo wysoko. Badania są przemyślane i znakomicie przeprowadzone. Wymagały niewątpliwie dużego wysiłku i pokonania wielu barier. Zawarte w dysertacji wyniki badań cechuje przejrzystość i staranność doboru. Umożliwia to prześledzenie toku postępowania przy rozwiązywaniu postawionych problemów badawczych.

Konkluzje

Reasumując, przedstawiona do oceny praca doktorska jest istotna dla teorii i praktyki nauczania w młodszym wieku szkolnym. Badanie zjawisk i procesów towarzyszących procesowi zaangażowania uczniów we współpracę w grupie jest jednym z głównych obszarów współczesnego dyskursu dydaktycznego, ponieważ ma fundamentalne znaczenie dla kształtowania człowieka. Z tego względu badania prowadzone przez Panią mgr Karolinę Skop mają tak duże znaczenie dla efektywności edukacji wczesnoszkolnej.

Dysertacja jest dobrym przykładem sprawnego zastosowania warsztatu naukowego. Pani mgr Karolina Skop prezentuje cechy badaczki wykazującej się umiejętnościami z zakresu przygotowania, przeprowadzenia oraz prezentowania wyników badań. Dysertację charakteryzuje dojrzałość naukowa i kompetencja metodologiczna poparta oryginalnymi badaniami własnymi.

Ze względu na wagę poruszanych problemów warto rozważyć upowszechnienie uzyskanych rezultatów.

Praca spełnia wymagania stawiane przez Ustawę o stopniach i tytułach naukowych. Wnoszę o dopuszczenie jej do publicznej obrony. Ponadto wnioskuję o jej wyróżnienie. Pionierski charakter i interdyscyplinarne ujęcie problemów stawiają recenzowaną dysertację w rzędzie prac doktorskich zwracających uwagę dociekliwością badawczą i sprawnością w operowaniu warsztatem naukowym. Wnioski opracowane przez Panią mgr Karolinę Skop mają istotne znaczenie zarówno dla teorii, jak i praktyki pedagogicznej. Otwierają również pole dyskursu nad zmianami sposobu kształcenia dzieci w młodszym wieku szkolnym.

